

1.

szám

SZÉKELY

UTKÉRÉSŐ

◆ KÖZÉLETI-MŰVELŐDÉSI-IRODALMI HAVILAP ◆ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ◆ I. ÉVFOLYAM ◆ 1990. ÁPRILIS ◆ Ára: 6 lej ◆

Reményik Sándor

Az ige

Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek,
 És áhítattal ejtsétek a szót,
 A nyelv ma néktek végső menedéktek,
 A nyelv ma tündérvár és katakombá,
 Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek!
 E drága nyelvet porrá ne törjétek,
 Ne nyúljon hozzá avatatlanul
 Senki: ne szaggassátok szirmai
 A rózsafának, mely hóban virul.
 Úgy beszéljen ma ki-ki magyarul,
 Mintha imádkozna,
 Mintha aranyat, tömjént, myrrhát hozna!
 És aki költő, az legyen király,
 És pap, és próféta és soha más,
 Nem illik daróc főpapi talárhoz,
 S királyi nyelvhez koldus-dadogás.
 Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek,
 Vigyázzatok: a nyelv ma szent kehely,
 Ki borát issza: *Élet* borát issza,
 Előre néz s csak néha-néha vissza –,
 S a kelyhet többé nem engedi el!

BEKÖSZÖNTŐ HELYETT

...S a Székelyföldön is megkondultak a harangok. És szóltak, és Európa-szerte jelezték a szabadságot. A mi szabadságunkat. A legszebb lázadásunkat, mely nem volt más, mint önmegszóltatásunk marasztalásában önfeláldozó helytállásunk, itt, szűkebb pátriánkban, Erdélyben. Itt, azon a nagy ünnepen, amikor átöleltük egymást, és megbékélt szívékből mondtuk: Dicsőség néktek, kik megértettétek és megéreztetétek, hogy itt kell maradnunk! Dicsőség néktek, kiknek leveleit félve hallgattuk a Szabad Európa Rádióban! Dicsőség néktek, kik homokszemcséktől gránitkövekig, fagerendáktól vasgerendákig építettétek a nagy szellem- és anyanyelvünk otthonát, hogy most, ha félve is, de visszapillantassunk vérző emlékeink udvarára, ahol valamikor, nem is olyan rég, ott üldögeztünk lesütött fejjel, reménytelenül, galambdúcok kapuk előtt, közömbös vasárnapok lerekedt levegőjében. Hogy most, a rövidnadrágban büjdoszó demokrácia óráiban helytállásunk gyümölcsét ízlelgetve itt lehessünk a megérintett szellem- és anyanyelv épület előtt, és elkiálthassuk magunkat: Tárulj, Szézá! Tárulj szellem és anyanyelv kapuja!

...S ha igaz, akkor most, kedves Barátaink, egy szabadabban lélegző országban engedjék meg, hogy megsértett és meggyalázott épületünkbe építő szándékkal benyithassunk...

E gondolatok melegében érett meg bennünk is az elhatározás, majd felelősségteljes vállalkozás, hogy lapot indítsunk – immár a hányadikat? – az Anyavárosban, Székelyudvarhelyen. Városunknak van már sajtóhagyománya, de

meggyőződésünk, hogy az újonnan felszabadult Székelyföld lakói a Székely Útkeresőt sem fogják megtagadni. Hiszen célunk csupán egy lehet: mindannyiuk elé tárni székely közéletünket, s egy elnyomott, embertelen, kisebbségi sors koromsötét emlékéből feloldani lebilincselte közmívelődésünk, kultúránk, történelmünk és irodalmunk értékes pillanatait.

Tudjuk, hogy a lapszerkesztés egy végeérhetetlen harc. Harc a minőségért, harc az üres, fehér papírokkal, harc, melyben van, amikor a szerkesztő nem mindig kerül ki győztesen. De hisszük, hogy győzni fogunk! S ha ez valóban így történik, tudni fogjuk, hogy nem egyedül: munkatársainkkal és támogatóinkkal, hűséges olvasóinkkal közösen győztünk. Mindannyiunkkal, akik tisztában vagyunk azzal, hogy eképp, szellemiségünk épülete csak nőni tud, nem másoknak, hanem szülőföldünknek, magunknak és nem máshol, hanem Székelyföldön, itt, ahol őseink megtanítottak már arra, hogy történelmünket, hagyományainkat, irodalmunkat és emberi méltóságunkat kell megőriznünk. És nem is akárhogyan: illő alázattal és tisztelettel.

Köszönjük Istenünknek, hogy kezünkbe nyújtotta szellemiségünk épületének aranykulcsát, és kérjük Gondviselőnket, hogy mindnyájunkat ápoljon és segítsen, hogy jó és igaz emberek lehessünk mindannyiunkért, egymásért, szülőföldünk még sebezhető békéjében...

BEKE SÁNDOR

KORKÉRELEM ÉS PARANCS

„Örök, vigyázzatok a strázsán.
Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak rajta
Véres ostoba fenések.”

ADY ENDRE

Anyanyelvünk szétlőtt várpiacáról szólok hozzátok a meggyalázott és becsapott ifjúság nevében is, feleim, Pedagógusok. Ti, százszor megalázott, ezerszer viharvert óvónők, tanítók, tanárok – végvári vitézei a nevelésnek. A diktatúra ugyanis lehetetlennek tette munkánkat azáltal, hogy közénk és diákjaink közé szemtelenkedte magát, kényszerítette, hogy egy, tanítványaink által nem eléggé ismert nyelven szóljunk hozzuk. Már-már jövőrombolóknak éreztük magunkat, hisz céljaink, ígéreteink, biztatásaink legtöbbször visszajukra fordultak. De eljött az idő, hogy a világ visszakapta a maga természetes rendjét, és megértük azt, hogy igéink eképp szólhatnak: „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket!” – „Engedjétek hozzám jönni a szavakat!”

...A szavakat, az igéket, a ragyogó jelzőket, az értelemből határozókat, az elkötelezett főneveket, az igaz lelkiületű indulatszavakat. Anyanyelvünket, – nemzetiségünk anyaszentegyházát, izzó emlékezetünk paraszából újjászülető fönix-madarat...

Az anyanyelv védelme a humánus védelme; anyanyelve teszi emberré az embert, magyarrá a magyart, székellyé a székelyt.

Székely anyanyelvünk a magyar nyelv területi változata, tájnyelv. Tudják meg azok is, akik vérünket analizálták, hogy másságunk kimutatásával megosszák erőnket: e másság csupán a testvér mássága. Nyelvében él a nemzet, tájnyelvében a székely-magyar. Ez természetes és nem elmentmondásos igazság. A romániai magyarság csak anyanyelvével, anyanyelvében élhet, maradhat meg, – lehet európai.

Az anyanyelvért vívott harc **korkérem és parancs**. Mindennapi munkánkkal kell megvívunk e csatát. Biztatónak Kosztolányi Dezsőt idézem: „Azt a lelket és nyelvet, melyet rövid időre örökre kaptunk, új szellemmel fényezve, csorbítatlanul át kell adnunk utódainknak. Ez a küldetésünk – „áldjon vagy verjen sors keze” – ez a mi küldetésünk. Kissé lehajtani a fejet. De a szívet azt föl, föl, barátaim!”

LŐRINCZ JÓZSEF

Molnos Zoltán:

FANYAR MOSOLY

Az elmúlt évtizedek hatalmas szenvedéseket és pusztulásokat okoztak az emberiségnek. Nemcsak anyagi, hanem erkölcsi téren is, de főleg erkölcsi téren. Olyan időszakot éltünk át, amikor az emberek nagyon sok igazságtalanságot és szenvedést okoztak egymásnak.

Mint eredmény, ennek az időszaknak tudható be az a csodálatra méltó törekvés, amivel az Egyesült Nemzetek Szervezete próbálta és akarta kötelező módon minden nemzet számára előírni az alapvető emberi jogok tiszteletben tartását. Ezt a tagállamok el is fogadták, és mind alá is írták, de nem mind tartották be úgy, ahogy az elő volt írva. Pedig ezek a jogok képezik azt a fundamentumot, amelyre azok a törekvések épülnek, amelyek az emberiség jogát kellene, hogy szolgálják.

Azt hiszem, komoly körökben nem szorul bizonyításra, hogy az Egyháznak minden tevékenységét ezek az elvek hatják át. Ez a mindenkit megillető jog, tisztelet, olvasható ki Krisztusnak a zsidó kérdésre adott, minden időkre érvényes válaszából: „Adjátok meg az Istennek ami az Istené, s a császárnak ami a császáré.”

Ezen jogok tiszteletben tartását sürgeti a Szentatya **Redemptor Hominis** című enciklikájában is, amikor azt mondja: „...az ember sérthetetlen jogainak tiszteletben tartásából természetszerűleg kö-

vetkezik a béke és az igazságosság, míg ezzel ellentétben a jogok megsértéséből születik a háború... A legfájdalmasabb az, ha békeidőben érik sérelmek az emberi jogokat, amelyek pedig a fejlődést szolgálnák: hihetetlen módon tudja egyik ember támadni a másikat, szembeszegülve minden olyan felfogással, ami humanisztikusnak vallja magát.”

Az Egyház mindig azt tanította, hogy a közjóért fáradozni, minden áldozatot meg kell hozni, csak így lehet az államban jó állampolgárokat nevelni.

Ugyanakkor figyelmeztette az állam vezetőit, hogy elsődleges feladatuk a köz javáról gondoskodni. Ennek elmulasztásával, vagy rossz irányba való tereléssel súlyosan vétnek az alapvető emberi jogok ellen, és méltatlanul teszik magukat a hatalom viselésére.

Ugyancsak az államnak a kötelessége, hogy biztosítsa a megfelelő feltételeket, hogy az erre hivatottak, a nevelő fórumok minden lehetőséget és eszközt felhasználhassanak a közjó előmozdítására. Manapság rengeteg kommunikációs eszköz áll rendelkezésünkre. Ezek közül egyről: a **leírt szóról** szeretnék írni.

A leírt szó lehet építő és romboló. Néha a legártatlanabbnak tetsző gondolat is leírt formában gyilkos fegyverré válhat az **olvasó** kezében. Eppen ezért, hogy

két ilyen ellentétes tulajdonsággal bír a betű, az Egyház mindig óva intette híveit az erkölcsöt és lelket romboló sajtóterméktől. Minden írással foglalkozó embert óriási felelősség terhel a leírt gondolataiért, mert ha azoknak nincs építő hatásuk „jobb lett volna, hogy ne is szülessenek”.

Nevelő hatás nélkül olyan a betű, mint az a fa, mely soha gyümölcsöt nem terem. Nőhet nagyra, szembetűnővé, lehet hatalmas koronájával, dús lombzatával, minthogy egyik fa sem nőhet az égig, egyszer mégis fölöslegessé válik az élet rendjében, s a lassú égés elemészti, és maroknyi korhadt hamuját szétszórja a szél. Ez a tartalmatlan, lélek nélküli írás sorsa is, csak azzal a különbséggel, hogy míg ide jut, rengeteg embert s szellem-világot megfertőz.

A leírt szó mindenkié kell, hogy legyen, mindenkinek kell, hogy szóljon. A társadalom minden rétege vigaszt, örömet és nyugalmat kell találjon benne. Ez az igazi célja és hivatása a betűnek, a leírt szónak. S ezt csak úgy érheti el, ha minden társadalmi eszmétől, politikai irányzattól függetlenül, egyedül és csak az igazság szolgálatában, a való igazat közvetíti olvasóinak.

Egy induló lapnak csak ez lehet az eszménye és egyetlen célja.

KOVÁCS SÁNDOR
főesperes

BÉKÉS GELLÉRT

HÚSVÉT

*Nagy volt a kő, a szikla száját
elfogta durva két marokkal,
s az emberré vált Ige testét
a szikla torka zárta holtan.*

*A Golgotán még ott borongott
holdfényben a három bűtő,
de a tanítvány elrejtőzött
és Máriát gyötrelme fogta.*

*Nagy volt a kő, - eszmét és lelket
megölt, mint sátán néma árnya,
s a látásra nyílt emberarcon
kihuny a fény piros virága.*

*Éjszaka volt, rémekkel terhes,
mikor a lélek borzong, s hallgat,
s magányának védtelen vackán
rárontanak sötét hatalmak.*

*Nagy volt a kő, de elseperte
az Élő Szó, mely újra támadt
a megölt Ige teteméből,
hogy legyen békítő bocsánat.*

A SZÉKELYUDVARHELYI SZABAD SZAKSZERVEZETEK SZÖVETSÉGÉNEK MEGALAKULÁSÁRÓL

Az 1989. decemberi forradalom eseményei kapcsán Székelyudvarhelyen 1989. december 26-án fiatal munkások, értelmiségiek csoportja megalakította a Szakszervezetek Ideiglenes Koordinációs Bizottságát. Célja az volt, hogy Székelyudvarhelyen és környékén vállalatok és intézmények szintjén létrejöjjenek a politikától mentes érdekvédelmi szervezetek. A szabadság, az, függetlenséghez vezető út nehézségei a Szabad

Szakszervezetek életében is éreztették hatását. A szervezkedés nem volt akadálytalan, de sikerült egyfajta megállapodásra jutni a cél érdekében. 1990. január 5-én az Ideiglenes Szabad Szakszervezeti Bizottságok Szövetségbe tömörültek. Megválasztották az Ideiglenes Szabad Szakszervezeti Bizottságot és kidolgozták a Szövetség Szervezeti Szabályzatának tervezetét.

I. A SZÖVETSÉG ALAPSZABÁLYZATA

1. A Szabad Szakszervezetek célja a nemzeti újjászületés 1989. december 22-i forradalmának szellemében a Nemzetmentési Front Tanácsának az országhoz intézett kiáltványába foglalt elvek érvényre juttatása. Ugyanakkor a szövetség biztosítja és védi a munkások, értelmiségiek, más városi és falusi dolgozók alapvető érdekeit az állami, politikai, gazdasági és közigazgatási szervekkel való kapcsolatokban, függetlenül a nemzetiségi, politikai, vallási nézettől, csatlakozva a Romániai Szabad Szakszervezetek Szövetségéhez.

2. A székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek Szövetsége állást foglal, támogatja az összes demokratikus úton történő kezdeményezéseket.

3. A Szövetség elkülöníti magát a megyei függőségtől és közvetlen felső fórumának a Román Szabad Szakszervezetek Bizottságát tekinti.

4. A Szövetség önálló költségvetéssel rendelkezik. A tagszakszervezetek hozzájárulását a Szövetség költségvetéséhez a Szövetség bizottsága határozza meg a tagszakszervezetek képviselőivel egyetértésben.

II. A SZÖVETSÉG TAGJAI

A Szövetségnek tagja lehet minden olyan szabad szakszervezet, mely független bármilyen párttól, szervezettől.

A tagszakszervezetek szándéknyilatkozatát a szakszervezeti bizottságok állítják össze, javaslatok alapján, demokratikus úton, figyelembe véve a Romániai Szabad Szakszervezetek Platform-Programját.

III. A SZÖVETSÉG SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

1. Bizalmi testület

2. Szakszervezeti Szövetség Bizottsága: a bizalmi testület operatív-végrehajtó testülete. Tagjai: főreferens, referens, titkár, tagok.

3. Pénzügyi ellenőrző bizottság

A székelyudvarhelyi Bíróság 1-es számú végzése alapján a Székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek Szövetsége önálló jogi személyiség lett.

A május 20-i választásokig a fent bemutatott Székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek Szövetsége hangolja össze azoknak az ágazati szakszervezeteknek a tevékenységét, melyek csatlakoztak hozzá.

SZALAY ERNŐ
A SZÉKELYUDVARHELYI SZABAD SZAKSZERVEZETEK FÖRREFERENSE

FÓRUM

Kedves Barátaink!

Jóleső érzéssel fogadtuk forradalmatok győzelmét. Az első óráktól aggódó szeretettel és szolidaritással követtük az új, szabad, egyenlő, zsarnokságtól mentes Románia születését.

Most, a forradalmi hétköznapiak eljöttével még nehezebb, embertpróbáló idők következnek, s ebben az időszakban is szeretnénk mellettetek állni és segítséget nyújtani.

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Központja biológiai alap kutatásokkal

nemzetközileg elismert szinten foglalkozik. Lehetőségeinkhez képest kulturális, oktatási, művelődési segítséget tudnánk felajánlani.

Kérjük a Szabad Szakszervezetek Koordinációs Bizottságát, hogy mielőbb bármilyen lépést tennénk, jelezzétek mi az, ami leginkább segítségetekre lenne.

Baráti üdvözléssel

a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Központjának Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének nevében

Erdélyi Miklós

Felkérjük szabad szakszervezeteink Székelykeresztúr, Szentegyháza és Parajd környéki referenseit is, hogy tevékenységükről és felmerülő nehézségeikről tájékoztatassák szerkesztőségünket.

VILLÁMINTERJÚ A SZÉKELYUDVARHELYI „KACSÓ ANDRÁS” NÉPI EGYÜTTESRŐL

Közművelődési életünk nagymúltú együttese ebben az évben ünnepi megalakulásának 30. évfordulóját. Jelenlegi táncmestert, Orbán Lászlót villáminterjúban faggattam:

– Az együttes 1960-ban alakult meg Vadrózsák néven. Alapítója a sófalvi születésű Kacsó András volt. A tánc csoport egy ideig a Művelődési Ház keretén belül működött, később a helyi szakszervezet patronálta.

– *Milyen sikereket ért el a tánc csoport Kacsó András vezetése alatt?*

– Többek között a *Görög Ilona* című műsorunkkal szereztünk országos első díjat. Nagy sikert arattak országsszerte a *Farsangtemetés* és az *Udvarhelyi lakodalmas* című előadásaink. Kacsó András igazi közösséggé, kiforrott együttesé nevelte a tánc csoportunkat. Egymás után kaptuk a felépésekre szólító meghívásokat az ország különböző helységeibe. Az évek során hozzánk szegődött fiatal táncosaink között hamar kialakult a közösségi szellem, és gyorsan tudatosodott bennük az is, hogy igen felelős életvitelt vállalnak kultúránk gazdagításáért. Mindnyájan tudatában voltunk az önkifejező, cselekvő művelődés anyanyelvápoló, hagyományörző, új értéket teremtő értelmének. 1982-ben egy novgorodi színpadon marosszéki, sóvidéki és választói táncokkal arattunk osztatlan sikert. 1987. januárjában Kacsó András elhunytával nagy veszteség érte együttesünket. Ettől az évtől kezdve én vettem át a szakirányítói stafétát.

– *Nehézségek is voltak...*

– A nyolcvanas évektől a nemzeti kisebbség elnyomása még jobban fokozódott. Rezan Ioan, a volt pártaktivista, nem engedélyezte, hogy székely népballadainkat bemutassuk, és megkövetelte, hogy a táncok hatvan százaléka román legyen. Kacsó András keményen kiállt a volt megyei és municípiumi vezetőknel, de 1984-től már országos előadásokon sem szerepelhettünk. Olyan előadásunk is volt, amikor a marosszéki táncot csak román táncdallamra járhattuk. Fellépések előtt műsorszámainkat és szövegeinket cenzúrázták, és megkövetelték tőlünk, hogy műsoraink háromnegyed része román legyen.

– *Mi a helyzet a forradalom után?*

– A tánc csoportot 1990. januárjától így hívjuk: „KACSÓ ANDRÁS” NÉPI EGYÜTTES. Jelenleg a székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek

Szövetségének támogatását élvezi. Külföldi előadásaink érdekében felvettük a kapcsolatot a szegedi és a budapesti szakszervezetekkel. Felmerülő nehézségeinket a szakszervezeti vezetőkkel karöltve próbáljuk megoldani. Februárban a próbaterem kérdésének megoldását a municípiumi Tanács vezetői elé terjesztettük, de választ még nem kaptunk. Jelenlegi helyzetünk tehát nem kecsegtető. Ha a múlt rendszerben felelősségteljesen közösségi kultúránk felvirágoztatásában nélkülözhetetlen szerepet vállaltunk, akkor most, amikor valóban lehet, segítsenek rajtunk. Gondolom erre kötelezi városunk vezetőit is székelyudvarhelyi művelődésünk gazdag múltja.

– *Sok sikert kívánok nektek, és köszönöm a beszélgetést!*

DEÁK ZOLTÁN

CSEDŐ ATTILA fotója

Nyíró József (Székelyzsombor, 1889. július 18. - Madrid 1953. október 16): író. A gyulafehérvári papnevelő intézetben, majd a bécsi Pazmanumban végzett tanulmányai után 1912-ben szentelték pappá. Előbb Nagyszebenben hittantanár, majd 1915-től a Kolozsvár-i Kide község plébánosa. 1919-ben az egyházi rendből kilépett. Előbb molnár, majd 1920-tól a Keleti Újság című kolozsvári lap belső munkatársa. 1931-ben kilépett az újságtól, s visszavonult gazdálkodni Alsórákos községbe. 1938-ban visszatér az újságíráshoz, s elvállalja a Keleti Újság szerkesztését. 1941-ben Budapestre költözött, s a Magyar Erő szerkesztője lett. Tagja volt a soproni nyilas parlamentnek. 1945-ben Né-

metországba menekült, majd Madridba került, ahol ismét katolikus pap lett. Alapító elnöke volt a clevelandi Kossuth Lajos emigráns könyvkiadó vállalatnak. 1924-ben tűnt fel Jézusfaragó ember című novellás kötetével, majd később a Kopjafák című elbeszéléseivel a magyar próza nagy ígéretének mutatkozott. A székelység sorsáról szóló írásaival nagy közönségsikert aratott; később mint író is lehanyaglott, a pusztá népszerűséget kereste.

Fő művei: Jézusfaragó ember (elbeszélések, Budapest, 1924); A sibói bölény (regény, Kolozsvár, 1928-29); Isten igájában

(regény, Kolozsvár, 1930); Kopjafák (elbeszélések, Kolozsvár, 1933); Úz Bence (regény, Székelyudvarhely, 1933); Az én népem (regény, Budapest, 1935); Havasok könyve (elbeszélések, Budapest, 1936); Madéfalvi veszedelem (regény, Budapest, 1939); Júlia szép leány (színmű, Budapest, 1939); Halhatatlan élet (regény, Budapest, 1941); Néma küzdelem (regény, Budapest, 1944); Azöld csillag (Madrid, 1950); Íme az emberek (Madrid, 1951).

(Magyar Életrajzi Lexikon: Budapest, 1969)

MAGVETŐ

NYÍRÓ JÓZSEF

A VÉN CIGÁNY

Végig muzsikálta Európát. Játszott a császárnak, mind a kettőnek, az orosz cárnak. Királyi udvarok fényében fürdött. Párizs, Amsterdam, Rotterdam, Bécs, Budapest hajlott meg művésze előtt. „Tulumbás” volt Esturdeonban, pár óráig maga a király, ami a cigány népnek legösibb gondolata: egy éjszakára királlyá tenni maguk közül a legöregebbet, ha éhségtől szikráznak a belei és a rongyok lehullóban vannak fekete testéről. Valóságos királlyá, ki nek mindenki engedelmeskedik. A legnagyobb álom, mit valaki láthat: az élet megalázottságából egyszerre, ha múltól is, trónra szállani. Hírnév, dicsőség, kitüntetések, mindene megvolt, mit az élet nyújthatott a vén Balutznak, a lisztferenc-fejű cimbalomművésznek, aki félszázaddal ezelőtt tőlünk származott el. Titkos és hatalmas volt, mint egy bálvány, a bolygó nép egyik legnagyobb fia.

Kevesen ismerték már a régi legények, mikor hirtelen mindent otthagya, nemes feje feltűnt Udvarhely utcáin. Zárkóztan, magába merülten ment, mintha nem e világban járna. Az emberek tisztelettel néztek utána.

— Mit akar ez itt? - kértem Jancsit, a prímást, aki áhítattal kísért.

— Meghalni jött haza! - súgja vissza Jancsi.

— Ne csinálj rossz tréfát!

— Bár tréfa volna! - sóhajtott Jancsi.

— De hiszen makkegészségesnek látszik.

Jancsi legyintett, hogy nem értem én azt.

Fene tudta még akkor, hogy a cigány, a föld akármelyik pontján legyen, meghalni mindig hazamegy. Ők ezt tudják egymásról. Mi közönséges halandók nem is sejtjük. Nekem is csak most jut eszembe, hogy vettem is észre rajtuk valami különösét, másnak talán fel sem tűnő jeleket. A többiek, ha Bálint szót, áhítattal néztek rá, tréfián nem nevettek, kővé vált az arcuk a józú mondatra is. Ez már a haldoklóknak szólt.

Ki sejtette?

Bálint sem mutatta, hogy mire készül. Inkább azt lehetett volna gondolni a viselkedéséből, hogy új virágzásban van szíve. Hangversenyt is adott, de csak a cigányoknak. Még egyszer kiömlött lelkéből a magyar nótá úgy, mint soha. Zokogva hallgatták a füstösök. Soha ilyen szépen nem muzsikált. Jancsi mondja, hogy ez volt a hagyaték. Kiosztotta köztük a művészetét, a nagy titkot.

Attól kezdve lassanként készülődtek a temetésre.

Az öreg Bálint is eltűnt az utcákról.

Senki számon nem kérte. Ki az ördög érdeklődik egy cigány után?

Magam is véletlenül találkoztam vele, véletlenül hallottam játszani, de olyan muzsikát; amilyent sem a két császár, sem a boldogult orosz cár nem hallottak tőle, mert akkor nem az élőknek, hanem a régi halottaknak húzta a vén Bálint. Titokban hozatta ki a hangszerét is.

Az úgy volt, hogy egyik szép nyári este háztársakkal a vállamon ereszkedtem le a Szeke-fürdő bükkös meredekjén. A világ éppen lefeküdni készült. Csendes, elhagyott volt minden. Amúgy is ritka a vendég a roskadozó, elhagyott, divatból kiment feredőn. Most is mindössze az omladozó „vendégház” falán szomorkodott a füstös petróleumlámpa, mint aki megunta az életet. Élőlény sehol. A szemben levő hegyoldalon az Orbán Balázs kopjafás sírjára már ráhullott a hold első sugara.

Ekkor zendült fel a különös muzsika.

Meghökkentem.

— Mi ez?

Halkan kezdődött, mintha nem hangszer volna, hanem az erdő madarai egy kivilágított terebélyes bükk ágán furcsa éjjeli hangversenyt tartanak titokban, mikor titokban kíváncsi senki se hallja.

Első pillanatban én sem hittem, hogy valóság, olyan földöntúli volt. Fejemet óvatosan előrenyújtottam a bokrok kárpitja közt, mint a figyelő vadász, és akkor felismertem a cimbalom hangját... De vajon cimbalom ez?... Legközelebb meg fogom számolni, hogy hány ezer húrja van ennek a hangszernek... Hogy én eddig erre nem gondoltam!... Vagy csak itt, az erdő rejtekén hallatszik ilyen különösen, mintha az induló szellő messziről verné hozzám a sajátos, sohasem hallott, fájdalmas, égő szemű és mégis lázadó dallamokat, melyek ha a mélybe szállanak, olyanok, mintha a fák gyökerein játszanék valaki és lassan, szélesre emelkedve múlnak el, mintha a Lengyelfalva felé vezető fehér útra esett kis csillag-cserép pendülne utolsó.

Fáradt vagyok, azért hallom ilyennek, de megnézem, hogy ki muzsikál.

— A vén Balutz!...

Vigyázva óvakodom a közelébe, hogy száraz gally ne reccsenjen a lábam alatt, de csörtethetnék akárhogy, a vén cigány se lát, se hall. Hőfőhéj feje a hangszer fölé görbült, finoman érezett kezei lüktetnek a húrok felett. Mellette a terítetlen kecskelábú asztalon pohár-

ban gazdátlan bor sárgállik, fölötté a lakatlan, vén vendégház csorba kéményén titokban könnyet ejt a bagoly.

Már alig ölelés-hosszra állók a háta mögött, de elmerültségében nem vesz észre. A húrok pengése nem szűnik, új nótát vált rajtuk a cigány. Vígat, dévajkodót, régi jókedvükből valót. Aztán, mintha leintette volna valaki, a derekán szakítja a dalt. Ijedten szorítja rá kezeit az ezüstösen csillogó húrokra, hogy elnémuljanak és hosszan, elmélázva belegondolódik az éjszakába. Kemény, élesrajzú arca újra figyelni kezd és a puha pálcák ismét rákoppannak a cimbalomra.

Soha sem hallottam ezt a dalt, de érzem, hogy minden ízében magyar és a különös, mohoshátú múlt világából való... Mondom, — sohasem hallottam, de az öreg cigány fél szemmel az árva asztalra figyelve, úgy játssza, mintha onnan diktálna valaki láthatatlan, magányos mulatózó, régi magyar eleinkből való, ki a végén a borba ejti sátoros szakállát.

Az én bensőm is elnehezedik és mikor az utolsó hang felroppen a vén búkk gallyai közé, nem állom meg sóhajlás nélkül és megkínzott szívem indulatából görcsbe rándult öklével éppen rá akarok vágni a kecskelábú asztalra, mikor a vén Bálint észrevesz és elnémul. Zavartan rámnéz és elpirul, mint a csókon kapott leány.

— Jó estét!... Te vagy az, Bálint?

A hátizsákot ráejtem az üres asztalra.

— Telepedj ide mellém, Bálint! Mulassunk együtt!

A vén cigány nem mozdul.

— Mi az nem akarod elhúzni a nótámat?

Bálint zavarba jön. Lesúti szemeit, tipeg-topog, alig meri kinyögni:

— Ma nem lehet!... Majd máskor... Ma nem lehet!

Kissé megszúr a vonakodása. Valami büszkeség, haragféle is átfodrozik rajtam és a nézésemmel beleszúrok az arcába.

— Miért nem lehet?... Megfizetem.

Már bánom is, hogy ezt mondtam. A cigány elhalványodik. Látom, hogy megbántottam.

— A pénz?... Mit nekem pénz?

Rásötédek az asztalra.

— Nem muzsikálok én többet az életben!

— Hát az előbb?

— Az más! — vág közbe hirtelen. — Csak elbúcsúztam a vén bárótól...

— A vén bárótól?

— Ennél az asztalnál, szokott ülni, míg élt...

Magam is lehajtom a fejem.

— Értem, Bálint... Szép dolog, hogy ilyenekre gondolsz... Most már értem... No, csendes jóccakát!...

Hetekig nem láttam a vén Balutzot. Nem is igen törődtem vele. Elég gondja-baja van az embernek az életben. Nem csoda, ha megfeledkeztem róla.

A napokban azonban a Szejkén volt dolgom és egyszerre elfogott az átélit hangulat.

Minden úgy volt, mint akkor, csak az öreg Bálint hiányzott.

Egy mezítlábás legényke füttyörészgetett a vendégház kapujához dőlve, melyet még Orbán Balázs állítatott. Ritkaszerű székely kapu, csak a lábai rothadtak ki. Kár, hogy nem gondolja senki. Ráklábjába kéne venni. Maholnap ledől, szűke cserefa-halott lesz belőle. Úgy jár, mint a gazdája, kinek kétszer is megháborították a csontjait, míg végre lepihenhetett a "legnagyobb székely".

De mi van az öreg cigánnyal?

— Te gyermek!... Ma nem muzsikált itt a vén Balutz?

A kölyök félreveti a fejét.

— Ő tudom, hogy nem!

— Miért?

— Mert meghót! Maga nem tudja?

— Meghalt?

— Ő meg!... Van két hete, hogy eltemették!...

És tovább füttyüli a maga nótáját.

Hát meghalt. A halál letépte a cimbalomverőkről a vattát és örökre bedugta vele a füleit.

Meghalt.

Egyszerűen, feltűnés nélkül, mintha csak átment volna tányérozni az örök élet asztalához.

Leveszem a főve gemet, hogy megadjam a végtiszteletet Bálintnak, de a legényke figyelmeztet, hogy jó lesz, ha felteszem a kalapomat, mert így őszre fordulóra kissé hűvösöske az idő.

Valóban, már kezdenek színt váltani a fák levelek...

KÁNYÁDI SÁNDOR

KÖNYVJELZŐ

Az újfasizmus ellen

van mikor máglyákba gyűjtve
fojtogat áldozati füstje
úgy érzed amíg könyvre könyv
mintha agyvelőd pörkölnének
van amikor a megmaradtra
vadásznak mint a ritka vadra
becsöngetnek éjnek évadján
és besurrannak mint a patkány
szimatolnak szaglászni körbe
majd polcostól döntik a földre
és gyanúsított könyved örvén
elhurcol téged is a törvény
van amikor finomabb módját
eszelvén ki nem indokolják
miért s miért nem mint a zúzák
a bebegyelt ocsút bezúzzák
mielőtt még világot látna
átpréselik a másvilágra
van amikor csak lipve-lopva
elfelejti hozni a posta.
ha merszed volna s tudakoznád
pilátusként kezűket mossák
van amikor szemük se rebben
csak böknek hogy mi van ebben
s mi amabban leszedni mindet
átmedvesül a gatyád inged
megszégyenülten mint a tolvaj
maradsz a szennykes kis motyóddal
mintha velődet vették volna
szédelegsz ki a folyósóra
reszkető kézzel matarászva
fordítva gyűjtasz cigarettára
s egész életed kesernyője
harup tikkadt szád szögletébe

KÉRDÉSEK A XXVI. SZÁZAD KÖLTŐIHEZ

Huszonhatodik századbeli hazám költői, akik ezt, amit
csak mint nyelvméltat fogjátok olvasni, ha fogjátok
látszunk-e nektek, láttok-e tisztán? vagy ezt a kort is
fűstfüggöny-cafatok takarják majd el, dörgésrétegek
akna lába fölírta homoktölcsér, ejtőernyősök
szakadt, égett rongyai, mint támolygó, nyomorék
bombavető földbe süppedő csigaházai, mint mérhetetlen
és mindemögül ki-kihallszik, ki-kilátszik az ének –
néhányan, több szobában, énekelünk.

És a tenger tragikus temetése, és a
nyolc méter magas, életbe vágó darvak, akik őt állanak a
parton
és a fennsík, ahol a roncs betört reflektoraiban
fehér rablódarazsak és esővíz

és lehet, hogy nyakigláb akasztófák sora a Sétátér mentén
vagy egyszerűen a lámpavasakon himbálóznak majd, körte
a város vezetői, meg a fegyveres ellenállók; és lehet,
szögesdrótok a színház udvarán és barikádok a Malom
mialatt körösvény-falragaszokat göngyölget a szél
és a vaspofontól szétlőcsant Belvedere szálloda romjai –

mert szitakötő-fejét arcához nyomja, közelről
városunk szemébe bámul a pusztulás.

De nem pusztul el a város, akárhogy is!

Ezt a földet, ezt a megviselt országot
akárhány idegen talp tapossa is
akárhány idegen mancs tépázza is
dobálják akárhány halottal
ismét a kutakat tele
ha lehetetlen lesz a megint a források
fölé hajolnod, mert a vízből
nem a te arcod néz vissza rád – és az ekével felforgatott
temető

és a lovasszobrok melléig érő tűzvész – így is, úgy is
elkotródna az országrontók
és akkor megint az országépítők
akkor megint ez a szívós emberfajta
ezek az emberek, akik itt a Szamos mellett is
olyan hosszú ideje
de milyen hosszú ideje

ezek!

Csutak Levente

EROICA

A SZAVAK VÉRPADÁN

Sütő Andrásnak

A szavak vérpadán
balták csillanó fényében
maroknyi néped sírta arctalan képedet.
O, most is miért csatangolt el
mellőlünk az Isten?
SÜTŐ ANDRÁS,
te megaláztott, te kisebbség-glória,
te szavaink fejedelme,
magyar arcodon opál-gyalázat vert tanyát,
a szavak megbénultak,
magyarázat nincs. Erre képtelen!
A szavak vérpadán,
látod,
értük imára kulcsoltad kezed,
és köszönetképp egy balkáni éjszakán
melleddel táncoltak,
s fűtöltek.
SÜTŐ ANDRÁS,
te pusztakamarási csillag,
te Jézus-Isten,
te szavaink fejedelme,
ne félj, sebeidből holnap tulipánok nőnek!
A szavak vérpadán
átok-cafatok hulltak fejedre,
és nem igaz,
hogy a szenvedés
fájdalmas lehet annak,
kit milliók ápolnak szívükben!
SÜTŐ ANDRÁS,
a szavak vérpadán
most érted imádkozunk:
„Jöjjenek, bugyogjanak felénk a
fenséges szavak!
De kérünk, ó, Isten,
ne balták,
szavak jöjjenek!”

1990. március

TAVASZODIK A BUDVÁR FELÉ

avagy

A HAZATÉRŐ ZÖLD SZERELVÉNY ABLAKÁBÓL

tavasz lesz itt is egyszer kedvesem mint egy áprily-versben
hazafelé fehér és ekrű virágok elekt, omossággal feli rügyek
a tél margóján párhuzamos sínek mellett még egy
párhuzamos országút-sín leaszfaltozatlan poros mint
jobbágyok útjai arány jános versében mélabús ókrök
szekerén fényes vaseké s a másik parton udvarhely felé
apró kerekeken száguldo josef meyer autótlen tavasz lesz
itt is egyszer kedvesem s a keresztúri gyermekotthon
udvarán foltos tréningben futballozó gyermekek szüleikre
találnak egyszer tavasz lesz itt is egyszer kedvesem s a dr.
petru groza liceum diáklányai könnyűruhákban hozzák
magukkal a tavaszt s kilépnek a temetőbe ahol kopjafák
hegyén kibomlott virágok porzóin madarak énekelnek s
ezek a mézgyűjtő méhek belezsongnak a világba s a ke-
rek erdő alatt legelső álmukból fölébredt medvebocskok
félénken kilépnek a barlang küszöbén ahol
ibolya-koszorúkat helyezett a tavasz fehér hófoltok fejére és
félénken nagyon félénken átlik a barlang küszöbét és
tavasz lesz itt is egyszer kedvesem olyan amilyent én is
megjósoltam neked egy gyengén melegítő fűtőttest mellett
nagy tél idején és eljön az idő hogy magunkhoz térünk és
magunktól hazatérünk mint ábel nem mint időszámításunk
szerint krisztus olajágakkal és köpenyekkel leterített úton
jeruzsálembe hanem pálmák nélküli országúton
virágvasárnapján mikor a küküllő mentén lobogó fűzek
ünnepelnek mikor apáink ismét elindulnak az országúton
mélabús ókrökkel és nem fecskék hanem rozoga
szekereken fényes ekék hirdetik a tavaszt patyolat
évszakban mint éjszakát fehér hálóingben köszöntő
kedves igen a budvár alatt is tavasz lesz egyszer tavasz
lesz egyszer kedvesem!

1986

„A SZABADSÁG MÉRTÉKE AZ IGAZSÁG”

– Elhangzott 1990. március 15-én, a Márton Áron téren –

Vannak korok, korszakok a népek történetében, melyeknek szimbóluma a tavasz. Mintha felpezsdülne a nemzet vére, mintha lángot fogna gondolatunk, mintha valami ősi erő vonulna végig rajtunk: lelkesedni kell, tüzelni kell, teremteni kell. A passzivitást az élet vágya váltja fel: új, friss, úde élet szelleme leng végig a világon. Ezekben a korszakokban fordul a világ, ezekben a korszakokban vonul végig az eke, mely mint a gleccser új világok alá morzsol hantokat, mely százados, ezredes hantokat kiforgat, hantokat, sírhalmokat, történelmi emlékeket, néha nemzeteket vet napvilágra. És ilyenkor vonulnak végig a világon a próféták, akár a szentírás prófétái Isten ihletében, akár az ujjak az erős érzés erejében. És mind a szabadságról énekelnek, népeket ébresztenek, s új kincseket emelnek ki és foglalnak intézmények keretébe.

1848. március 15-e is a szabadságnak ilyen tavasza volt, nemzeti ébredés, alkotások kora. Ezeknek az alkotásoknak érdemében a magyar ifjúságnak hatalmas része van. Katolikusoknak és nem katolikusoknak egyaránt. S ez a szabadságésszméje a mai magyar ifjúságnak is. Ezt az ifjúságot nem kell a szabadság szeretetére tanítani, mert már ég a lelkében, lángot fogott. Szítsuk ezt a lángot, mert a mi kincsünk a szabadság, a mi Istenünk a szabadság Istene, a mi filozófiánk a szabadság jegyében áll, társadalmunk a szabadság nélkül nem tudna megállni saját lábán. Az ifjúság gondolata és érdeklődése különösképpen három jelszó körül forog: SZABADSÁG, EGYENLŐSÉG, TESTVÉRISÉG. Általában ezeken keresztül nézi és mérlegeli az eseményeket és a kérdéseket. Valamilyen formában ezek vannak az alján azoknak a törekvéseknek is, amelyek a ráhatás, az átnevelés és befolyásolás különböző eszközeivel közelednek az ifjúsághoz.

Kedves fiúk és lányok! Ugyanezek a szavak foglalkoztatták a ti apáitokat is. De a ti apáitok leginkább jóhiszeműek voltak. Amikor ezekért a jelszavakért, eszmékért lelkesedtek, őszintén lelkesedtek. Nem úgy képzeltek el, hogy a szabadságot mindenki csak a maga számára igényli és hogy a testvériséget senki sem fogja komolyan venni. Ők hittek ezekben. Számukra az volt a legkessebb meglepetés, hogy a szép szavakból, a sok lelkesedésből és lelkes vállalkozásból általános szolgátság, szegénység és marakodás állott elő. A mai ifjúságnak tapasztalatok és tények állnak a rendelkezésére. Vizsgálta-e meg ezek alapján a jelszavak tartalmát, jelentését, érté-

két? Ezekre a kínzó kérdésekre feleletet kaphattok Jézus Krisztustól.

Kedves Ifjúság! Kedves Testvéreim! A keresztény felfogás szerint a szabadság mértéke az igazság. Az igazság fog titeket megszabadítani. Éspedig mindegyiknek fölött az az alapvető igazság, hogy az ember nem a maga törvényhozója, nem a maga istene, hanem teremtménye az Istennek. A szabadság az értelmes lény egyik legnagyobb joga és joga, de az értelem mértéke szerint. Az ember nem üzhet ezzel a szent joggal nemtelen játékot. Nem szabadíthat fel egyformán jóra és rosszra, igazságra és hamisságra, erkölcsre és erkölcstelenségre, építésre és rombolásra. „Mert Isten akarata, hogy jót cselekedvén elnémissátok az okatlan emberek tudatlanságát, mint szabadságot és nem mint olyanok, akik a szabadságot a gonoszság palástjával használják.” Tehát minden ember Isten védelme alatt áll. Egyiknek sincs több joga, mint a másiknak. Az egyik szabadsága ott végződik, ahol a másik joga kezdődik.

Kedves Testvéreim! Kedves Ifjúság! A mai emberrel nehéz megérteni az egyenlőség fogalmának, vagy jelszavának belső ellentmondásait, veszélyeit, igazi értelmét. Amelyik társadalomban a szellemi értékek rendjét és érvényességét megtagadják, ott szükségszerűen bekövetkezik az élet hanyatlása. Ott az egyenlőség legfeljebb abban valósul meg, hogy az erkölcsi példa és a rátermett szellemi vezetés hiánya miatt nagyjából egyformán műveletlen, szegény és megbízhatatlan lesz mindenki. A keresztény felfogás szerint az emberek egyenlők az alapvető emberi jogok és az

ezeknek megfelelő köteleességekben, de ugyanakkor különböznek egyéni értékeikben és képességeikben. Minden embernek Istentől van a felhatalmazása, hogy az alapvető jogokat egyforma mértékben bírja és a köteleességeket egyforma mértékben hordozza. Krisztus egyetlen emberi lelket többre becsült, mint az egész világot, de ugyanakkor a hűtlen szolgától elvéteti a talentumot és annak adja aki tízet kapott és azt jól kamatoztatta. Az embert különböző képességekkel ajándékozza meg, ezen képességek felhasználását mindenkitől megköveteli. Ezért tiltakozik a keresztény felfogás a különbségek olyan eltüntetésével, amely eltünteti a különbségeket is.

Kedves Fiatalok! Az ember a tesvériséggel soha nem tudta, hogy mit kezdjen. Beszélt, beszél róla sokat, de soha nem tudta a gyakorlatba beilleszteni, már a másik két jelszó miatt sem. Mert a szabadságot versenynek fogta fel és úgy értelmezte, hogy az erősebbnek joga van a gyengébbet maga mögött hagyni. Bizonyos jogok szempontjából váltotta az emberek egyenlőségét, de ezt is úgy értelmezte, hogy elég ha a gazdag időnként néhány morzsát az egyenlő jogú testvéreinek odalök. Krisztus parancsa határozott és kemény: „Hallottátok, hogy mondotta a régieknek: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék..., mert ha azokat szeretitek akik titeket szeretnek micsoda jutalmatok lesznek? Nem ezt cselekszik-e a vámosok is?” A parancs nem tűr kivételt, sem kitérítést. A tesvériség kötelezettsége fennáll mindenkiel szemben. Nem lehet fajok, nyelvek, vallások, elvek, politikai felfogások alapján osztályozni az embereket testvérnek és nem testvérnek. A parancs egyetemes és átfogó. Az apostol méltán nevezi királyi parancsnak. A békés és rendezett társadalmi együttélés legmélyebb alapja a testvériség. A szabadság és egyenlőség szép jelszavainak is csak abban a társadalomban lesz igazán csengése, amelynek tagjai egymást elismerik testvérnek és előbb meghódolnak annak az Istennek, aki mindnyájunkat teremtett.

Kedves Fiatalok! A jövő a titek lesz! És olyan lesz, amilyenek ti építitek. Ezért utasítalak Krisztushoz. Legyenek eszményeitek a történelem nagyjai, akik életüket áldozták a harc mezején a szent szabadságért, egyenlőségért és tesvériségért.

KOVÁCS SÁNDOR
főesperes

PETŐFI SÁNDOR

A SZÉKELYEK

Nem modom én: előre székelyek!
Előre mentek úgy is, hős fiúk;
Ottan kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata a legremesebben zúg.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Úgy mennek a halál élébe ők,
Amint más ember mennyegzőre mén;
Virágokat tűznek kalapjuk
Mellé, s dalolnak a harc mezején.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Ki merne nekik ellenállani?
Ily bátorságot szívében ki hord?
Mennek, röpülnek mint a szél, s űzik
Az ellenséget, mint a szél a port!
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Kós Károly: Küüllömenti fejfa

„A történelmet alakító ember érdemes a valóságot tükröző, az igazat mondó historiára” - írja kiemelkedő egyéniségű történelemtudósunk Dr. Imreh István, a romániai magyar nemzeti-ségi önismeret alapjainak szilárdítása céljával megírt *Erdélyi Hétköznapiak* című kötetében. „A történettudomány résztvállal a tudatformálásból: az egyén és közösség viszonyára, a nép, a nemzet sorsának, jövődjének alakulására irányítja a figyelmet, óhatatlanul gondolkodásra sarkall, ítélkezésre ösztökél” - folytatja fent idézett könyvében, hogy a később megjelenő *A törvényhozó székely falu* című újabb könyvében újból megerősítse bennünk ezt a gondolatot: „... szükséges az embernek, de a népeknek, nemzeteknek is az önértéktudat. Az olyan büszkeségre buzdító önérték, amely nem mások ellen támaszt ellenérzéseket, hanem rokont illető szeretettel kapcsol egybe azokkal, akik maguk szintén kialakították az emberi társas kapcsolatok, a munkavégzés hasonló jó keretét.”

Ezekkel a kölcsönként, de a magunkénak is vallott gondolatokkal indítjuk új írást a szemelvénytudomány sorozatát, melyet Balás Gábor *A székelyek nyomában* című művéből válogattunk ki. Tesszük ezt annál is inkább, mert a „kik vagyunk? - mik vagyunk? - miért vagyunk?” kérdéskör feszítően szegeződik felénk és már majdnem a kétséges „lenni, vagy nem lenni” drámai bizonytalanság határát érintette, de a megváltozott körülmények és a magunk kovácsolta lehetőségek során a továbbiakban eképp tevődik fel mindannyiunk kérdése: „miként legyünk tovább?”

A történelemkutatás egyik sajátos módszere: a jelen felől megközelíteni a múltat; előnyös ez olyan esetekben, ahol a régmúltat homály fedi, annál is inkább mert forrásaink szegényesek és szórványosak, és leggyakrabban a tárgyalt események után jóval később születtek meg. Előnyös volt ez abban a korban, amikor az eredet kérdését kínos volt (ha nem félt) boncolgatni, de még akkor is, ha közismert tény - a francia történészek régóta figyelmeztettek erre -, hogy bármely nemzet esetében ez a legnehezebb (ha nem a legátkosabb) feladat. Így is, mindenrőlünk, történelmünkről, kultúránkról szóló alkotást örömmel vettük kézbe, és közösségünk erkölcsi kötelességének tartotta megvásárolni azokat. Gondolok elsősorban a romániai magyar nemzetiségekről 1976-ban, Csíkszeredában megtartott tudományos ülésszak előadásait, értekezéseit tartalmazó kötetre, az ugyancsak ezt taglaló *Székely felkelés 1595-96* című 1979-ben megjelent Kriterion-kiadványra, valamint e könyvkiadónál megjelent könyvekre, amelyek nyelvtörténeti (Szabó T. Attila és alkotó közösségének *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tára*), irodalomtörténeti (Balogh Edgár *Romániai Magyar Irodalmi Lexikona*), kultúrtörténeti (*Művelődéstörténeti Tanulmányok*), etnográfiai (*Népismereti dolgozatok*) szemszögből közelítették meg magyarságunk önelemzését, és amint mi is tudjuk, ezeknek további kiadása nem e rangos kiadó szűkkeblősége miatt fulladt le, akárcsak a jelenünket tanulmányozó *Változó valóság* kötetek. Nagy történészeink, Benkő Samu, B. Nagy Margit, Binder Pál, Bodor András, Csetri Elek, Demény Lajos, Egyed Ákos, Imreh István, Jakó Zsigmond, Kiss András, Magyarai András és mások műveit is sorolhatnánk tovább, azokat a műveket, melyek tudatták velünk, hogy a hamu alatt, melynek jelentős részét már szétszórta a szél, még szunnyad a parázs.

Visszatérve gondolatunkhoz, mégis szükségünk van arra, hogy megtudjuk: gyökereink meddig nyúlnak vissza térben és időben, hogy hol vannak azok az elágazások, amelyek révén a székelység csatlakozott a magyarsághoz. Mivel e kérdéssel foglalkozó szakirodalmunk nagyrésze a két világháború közti kutatások terméke, ezért állapodtunk meg a több mint 200 éve született, „... és még a lehetetlent is megkísérlő Kőrösi Csoma Sándor emlékére” írott „... a lehetséges felé törekvésre ösztönző” 1984-ben megjelent tanulmánykötet szemelvényes bemutatásánál.

RÓTH ANDRÁS LAJOS

A SZÉKELYEK NYOMÁBAN

Hogy kik a székelyek, arra világosan azt felelhetjük, hogy a magyarság egyik, magyarságát megtagadni nem akaró népcsoportja, amely amióta tudunk róla, mindig magyarul beszélt, bár történelmileg nem volt épp mindig a többi magyarokkal egyforma sorsa és ezért nem egy különleges sajátossága alakult ki (különleges történelmi tudat, szervezet, a jelenben is meglevő nyelvjárási és néprajzi sajátosságok).

A székelyek eredetéről épp a különlegességek miatt sok feltételezést, hiedelmet terjesztettek és még jelenleg sem alakult ki a tudomány művelői közt róluk egységes felfogás, holott már megérett az idő arra, hogy ennek kialakításán eredményesebben munkálkodjunk. (...)

Vessünk futó pillantást a székely eredetkérdéssel foglalkozó elképzelésekre. *Anonymus* és *Kézai* krónikái (s nyomukban mások), a 15. században *Werbőczy* és a 16. században az első magyar nyelvű világtörténetet írt *Székely Estván* is *Attila* (Etele) népei maradványának tartották őket. Ez népi hagyomány is lett, amit *Thury József* (1861 - 1906) rögzített.

Timon Sámuel (1675 - 1736) felveti a gondolatot, hogy a székelyek neve „ör” jelentésű. *Fasching Ferenc* jezsuita 1725-ben kétségbe vonja a hun eredetet, jászoknak véli őket. *Stilling János* 1747-ben, *Pray György* (1723-1801), *Jerney János* (1800-1855) besenyőknek, *Fejér György* (1766-1851), *Pauler Gyula* (1841-1903) és *Sebestyén Gyula* (1864-1946) kabaroknak véli őket. *Szabó Károly* (1824-1890) a régi hagyományt védi. *Hunfalvy Pál* (1810-1891) megint az ör szerep kapcsán kései településük mellett érvel. *Nagy Géza* (1855-1915) nyelvjárási alapon tapogatózik és megállapítja, hogy a székelyek a magyar királyság megalakulása előtt kerültek Erdélybe, *Réthy László* (1851-1914) ismét felveti a besenyő eredet lehetőségét és a zalai kapcsolatokra utal.

Erdélyi László (1864-1947), magát biztos ismeretűnek hirdetve, bolgár-hun (eszegeli) eredetet bi-

zonygat. *Hóman Bálint* (1885-1953) onogur ivadéknak tekinti a székelyeket. *Németh Gyula* (1890-1977) a kabar eredet mellett érvel. *Mályusz Elemér* többségükben magyar, de különféle, a magyar fejedelmek részéről szervezett néprészekből állónak véli őket. *Györffy György* a székelységnek a besenyőkhöz hasonló szerepére utal, és színter a székelység sem magyar eredetű, csatlakozott népelem, mert háborúban elő-, illetve utóvéd szerepe volt. (...) *Bokor György* – sajnos még most is csak részlegesen közzétett munkájában helyesen mutat rá arra, hogy bár besenyők, korozminok, blakok is olvadtak bele, a székelység mindig magyar nyelvű volt. *Benkő Lórándnak*, mint nyelvésznek is ez az álláspontja. *Dienes István* a bolgár-eszkil eredetre utal, bár kabaroknak véli a székelyeket. *Kristó Gyula* is hajlik ez álláspont felé, az eszkileket, idegen eredetet emlegetve. Voltak az idők folyamán oly nézetek is, amelyek a székelyeket szicíliaiakról, görögöktől, zsidóktól, perzsáktól, tatároktól, gótoktól, gepidáktól, románoktól akarták származtatni. (...) *László Gyulának* a régészeti leletekre alapított sejtelméi a kései avar kori leletek felé irányítják a figyelmet. Ezek mellett a székely szervezeti nevekké való összefüggést sejtető helynevek is megvizsgálódók. Nem mellőzhető egy-egy helyi népi hagyomány mérlegelése sem. (...)

Az újabb korok eseményeinek kutatása is hozhat még eredményeket és így javíthatja ismereteinket. Vannak még tényezők, amelyeket jó lenne kutatógatni. A népességre vonatkozó, becsült számadatok és az évszázadok során előfordult helynévi adatok is igen széleskörű helytörténeti kutatást igényelnének.

...Senki sem állítja, hogy az itt felvetett kérdések, adatok nem szorulnak további vizsgálatra. (...)

Senki se essék abba a hibába, amelybe egyes – egyébként hasznos munkát folytatott – tudósok: hogy ingatag érveiket sziklaszilárd tényeknek minősítsék. A „termékeny

bizonytalanság” *László Gyula*-féle módszere sokkal több alapot nyújt jó eredmények elérésére, mint ha valaki beképzeltlen dilettánsnak minősíti azt, akinek más a véleménye. Igen jó szem előtt tartani azt a *Benkő Lóránd* részéről hangoztatott módszert is, amely szerint egy adat még nem elég, kettő már alaposabb kutatásra bízta, három pedig alapot nyújthat a továbbhaladásra. (...)

A székelység történetét illetőleg már igen sok olyan eszmefuttatás keletkezett, amelyet ma bátran nevezhetünk helyt nem állónak, esetleg badarságnak. Épp ez kötelez arra, hogy alázattal közeledjünk a vitás kérdések megvilágításához, megfajtásához.

Bár az idő, mint negyedik dimenzió egy darabját is megpróbáljuk bejárni, a három térbeli dimenzió talaján is vizsgálódunk, hogy lássuk, a székelység hol sarjadt, növekedett, majd jelentős részben szét is porlott. Korunkban egyre több kisebbségi sorsú nép ad mind több életjelt magáról. Amikor a szerző egyetemi hallgatóként 1927/28-ban Párizsban volt, megkérdezett egy holland hallgatót, hogy mi a helyzet a frízekkel. Azt válaszolta, hogy a frízek ne sokat ugráljanak, mert akkor beleszorítják őket a tengerbe. Ez ugyan egyéni vélemény volt, de nyilván nem elszigetelt. Ma viszont kb. 400000 németalföldi fríz már jobb körülmények között művelheti nyelvét, ápolhatja hagyományait, mint akkoriban. A mintegy 100000 gael anyanyelvű ember is irodalmával jelentkezik. Még a Dél-Franciaországban lakó, statisztikailag ki sem mutatott occitanok érzelmei is kifejezést keresnek. A székelyeknek külön nyelvük ugyan nincs, nem is volt soha, de a magyarság keretein belül őrzik különleges egyéniségüket, és törekszenek nyelvjárási, néprajzi sajátosságaik, történeti tudatuk ápolására.

(Folytatjuk)

HAZATÉRŐ SZAVAK

„A művelődési élet megpezsztetésére 1979 óta Homoródszentmárton községben minden évben megrendezik a Nagy-Homoród menti művelődési hetét... Állandó képi dícséri máris a kezdeményezők. A rendezvénysor érdekes színfoltja a bágyi várfejsztával, azzal a kénosi regösök megszólaltatása is.” (Hargita Kalendárium 1985)

Az ötödik évtized küszöbén mind gyakrabban felmerül a magamfajta országjáróban a megkerülhetetlen kérdés: tolla erejével mozdított-e valamit azoknak a sorsán, akik közül elindult, s akik közt leginkább otthon szeretné tudni magát – minél távolabb él a szülőföldtől, annál inkább.

Mi tagadás: másfél évtizeddel ezelőtt még alaposan megviselt a hazahívó szó bántó hiánya. Nem minden ok nélkül persze. Egy balsikerű karcolattal annyira felkavartam volt akkoriban a kedélyeket odahaza, hogy – sürgősen más műfajra váltottam. Nyakig belemerültem az országjárásba, a gondjaimra bízott hetilap szerkesztésébe, s igyekeztem még a látszatát is elkerülni annak, hogy „beavatkozom” az otthoniak életébe. Hogy ez akaratom ellenére még sem sikerült? Bármerre jártam, bármit láttam, tapasztaltam, mindig csak az adta kezembe a tollat: felismeréseimre odahaza is szükség lehetne. A felbomlott értékrendszerű hajdani faluközösségek új egyensúlyhelyzetének megteremtése, anyagi és szellemi újjáépítése érdekében. Ha kezdetben még azzal vigasztalhattam magam, hogy a két Homoród mentének amúgy is megvan a maga szépírója, egyre inkább rá kellett ébrednem arra: Szabó Gyula aligha róhatja le az én „adósságaimat”. S amióta ezt tudom, a hazatérő szavak útján a szellemi otthonteremtés lehetőségeit fürkészem.

Hogy is kezdődött tulajdonképpen? Forrás-könyvem megjelenésekor, 1976 decemberében, többen is szóvá tették a Nagy-Homoród menete apró falvaiban: a Víznyugattól vízkeletig tíz riportja közt helyet kaphatott volna bár egy az útnak indító szülőföldről is. Három év múltán, a *Látóhegyi töprengések* otthoni fogadtatása során sem volt másképpen, csak a korábban megfogalmazott igény vált közben még célratörőbbé: odahaza is akad „töprengenivaló” bőven, s ha már annyira ragaszkodom a tisztultabb önszemlést nyújtó szellemi magaslatokhoz, kilátónak ott a Bágyi Várhegy, ahonnan tiszta időben a Fogarasi havasokig látni; tollam erején múlik csupán, hogy a hajdani órhely a szellemi otthonteremtés mai szimbólumává emelkedjék. Még felelhettem más-ként, mint ahogy első ízben: azt, amit én szeretnék megírni a szülőföldről, azt a munkát előbb el kell végeznünk, és közösen kell elvégeznünk.

Am addigra már túl is voltunk lényegében az „alapkövetélen”. 1979 májusának utolsó hetében ugyanis festők, grafikusok jártak a vidék falvait, s a jó hangulatú táborozást záró rögtönzött tárlaton 48 olajfestmény, pasztell, szénrajz, akvarell meg vázlatok sokasága jelezte, hogy – nem eredménytelenül. Annyira szerették Kénost, Gyepést, Remetét, Abásfalvát, Keményfalvát, Bágyot, Lókodot. Szentmárton, Recsenyédet, Szentpált, Szentpétert, Városfalvát (meg a szomszédos Brassó megyéhez tartozó Jánosfalvát és Darócot), hogy azóta minden évben vissza kíváncsoznak a Nagy-Ho-

moród mentére. Hogy kik is? Akik 1973 végén, 1974 elején elsőként válaszoltak az Arad megyei zerindiek felhívására is, és nemcsak műveiket küldték el az ottani – azóta országos hírvé vált – gyűjtemény számára (melyet 1984 májusától) nagyvárosba illő galériában tekinthet meg a látogató), de személyes jelenlétükkel, ott készített alkotásaikkal is megpróbálták felfedeztetni a művészi alkotómunka értelmét-szépességét.

Azt nyilván kezdettől tudjuk, hogy a „zerindi csoda” még egyszer nem ismétlődhet meg, mégis az ottani képzőművészeti táborozások, irodalmi estek, művészeti és tudományos kérdésekről tartott megbeszélések érlelték a Homoród menti kezdeményezés tervét. Lévény, hogy ezekről rendszeresen beszámolt a falusiak hetilapja, s a Homoród mentén szép számmal akad előfizetője a *Fahav Dolgozó Népének*. Nem csupán számunkra fontos, de mindennek-lőtt a Homoród-völgy lakosságának holnapi művelődése szempontjából rendkívül lényeges – jegyezhettem fel Balázs Imre szavait a közösgézetekkel folytatott első megbeszélés során –, hogy az itteni képzőművészeti gyűjtemény megalapozása magas művészi mérce érvényesítésével történjék. Mert erőteljes változásokon megy át ez a vidék. Fontos tehát, hogy olyan művészek fejezzék ki ezeket a változásokat, akik épp ezekre a legérzékenyebbek...

Nem valamiféle „alapítóokmány” szövegét fogalmazta 1979 májusában Balázs Imre, most mégis úgy érzem: a Homoród menti szellemi építkezések alapkövetéle volt valójában az a megbeszélés. Ha minden évben meghívunk öt-hat képzőművészt egy hétre – latolgattuk –, s közben írókat, előadóművészeket, tudományművelőket, kutatókat, mezőgazdasági szakírókat is vendégül látunk, hosszabb távon ez a vidék is felzárkózik az anyagiilag és szellemileg fejlettebb tájegységek szintjéhez. Mert hogy a hetvenes évek második felében a Nagy-Homoród menté még „fehér folt”-nak számított Hargita megye közművelődési térképén, s a fáziseltolódás felszámolása érdekében a külső impulzusokra éppúgy szükség mutatkozott, mint a helybeliek összefogására, cselekvőkészségük célirányos kibontakoztatására.

Hátrányos helyzetből indultunk, kétségtelenül. Hiszen ez a tájegység távol esik a nagy művelődési központoktól, a közösgé meg pedig nem egyetlen nagybott településből, hanem tizenkét apró faluból áll. Az első perctől kezdve tisztában voltunk azzal, hogy tartós eredményre csak akkor számíthatunk, ha nem csupán – az időközben várossá fejlesztendő községek sorába lépett – Homoródszentmártonban, hanem egyidejűleg mind a tizenkét faluban megpróbáljuk tartalmasabbá tenni az emberek életét; s nemkülönben akkor, ha a folyamat felerősítéséhez, felgyorsításához (...) megnyerjük irodalmi, művészeti és tudományos életünk jeles személyiségeinek közreműködését is.

Merész álmokat szövögettünk? Csak amilyeneket a felgyorsult idő megkövetelt a szülőföld sorsáért felelősséget vállaló helybeli értelmiség fiatal nemzedékétől. Hogy közben akadtak tamaskodók, némely esetben tengelyakasztók, akut szellemi szűklátókörűségben szenvedők? Ilyenek minden korban voltak és vannak. De mégsem az egy helyben topogóknak, a „nem érdekel, mit ez nekem” felfogás híveinek lett igazuk, hanem azoknak, akik nem tudtak és

nem akartak lemondani a többtörőkvés igénnyéről. Akiknek önbizalmát, cselekvőkészségét erősítette az a tudat, hogy a megyei szervek nemcsak számon tartották, de egy idő után számon is kérték a Homoród menti kezdeményezés továbbfejlesztését, s ehhez nemcsak erkölcsi, hanem anyagi támogatást is biztosítottak és biztosítanak.

Épp a megalapozott távlati célkitűzéseknek meg a következetes „aprómunkának” köszönhető, hogy hat évvel a „nagybányai hangulatú” völgy képzőművészeti felfedezése után már fel lehetett avatni Homoródszentmárton első városi jellegű intézményét: az állandó képzőművészeti tárlatot. (...) Az esemény előkészítésében nemcsak annak volt nagyszerepe, hogy minden egyes művelődési hetet kiállításal nyitottunk és zártunk (bemutatván a frissen készült alkotásokat is), de legalább ennyire lényeges az is: 1984 tavaszán sor kerülhetett a Homoród mentére vissza-visszajáró művészek csoportos bemutatkozására a rangos Korunk Galériában. (...)

Hogy kinek a munkái láthatók végül is a legújabb falusi galériában? Nos, egyelőre „csupán” a Balázs Imre, Balázs József, I. Benedek Rózália, Bocskay Vince, Gámenty Zoltán, Jakab Ilona, Keddi Zoltán, Kusztos Endre, Maszelka János, Petkes József, Szécsi András, Székely József, Szőke István, Timóvics Vid, Török Erzsébet, Ughy István festményei, grafikái, szobrai. Vagyis 33 alkotás, több mint 60000 lej értékben. Ezt csak azért említem, mert az első években még voltak, akik így tették fel a kérdést: nem dolgoznak csak festenek?! Azóta talán ők is megsejtették valamit abból, hogy a pénzben kifejezhető értékkel mennyivel fontosabb a művészi értékek multhatatlan szellemi kisugárzása. Olyan emlékmű ez a gyűjtemény a Homoród mentéről, melyhez fogható eddig csak a zenében ismeretes: *Laus terrae natalis*. (A szülőföld dicsérete) – a homoródszentmártoni születésű Zoltán Aladár szimfóniája.

(Folytatjuk)

SZÉKELY ÚTKERESŐ

A Székelyudvarhelyi Szabad Szakszervezetek Szövetségének közéleti-művelődési-irodalmi lapja
Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő:

BEKE SÁNDOR

Szerkesztőség:

DEÁK ZOLTÁN
LÓRINCZ JÓZSEF
PÁLHEGYI PÁL
RÓTH ANDRÁS LAJOS
SZALLASY JÁNOS

Számunk tiszteletbeli munkatársai:

KOVÁCS SÁNDOR

Lapunk fejlécét

CSUTAK LEVENTE

készítette

A szerkesztőség címe:

Székelyudvarhely, Szabadság ter. 5., 1. emelet, 5-ös ajtó
Szerkesztőség: hétfőn munkanapokon 14-17 óráig
Telefon: 11732
Postacím: 4150 Székelyudvarhely, Postafiók 40

A szerkesztőségi munkálatok az SZKI Computer Média Rt. Typo rendszerével készültek
INFOPRESS Kft.-nél.